

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО - ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Реалізація особистісно - орієнтованого підходу в процесі навчання англomовної лексики. У статті досліджено основні зміни в організації процесу навчання в умовах централізації особистості студента, охарактеризовано основні концепції розуміння сутності особистісно – орієнтованого підходу, на основі яких виділено принципи функціонування виховних особистісно - орієнтованих технологій у процесі навчання англomовної лексики, виокремлено пізнавальні принципи необхідні для формування здатності оперувати англomовними лексичними одиницями. Обґрунтовано доцільність активізації суб'єктності студента як джерела особистісного розвитку. Уперше висвітлено можливі шляхи реалізації особистісно – орієнтованого підходу у процесі навчання англomовної лексики.

Ключові слова: особистість, особистісно-орієнтований підхід, суб'єктність, пізнавальна стратегія, навчання англomовної лексики.

Соціальна, культурна та ідеологічна строкатість сучасного світу пояснює складність вироблення у студента стійких життєвих позицій, ціннісно-орієнтаційних пріоритетів та його цілісного становлення як особистості. Внаслідок цього процес навчання іноземної мови насамперед повинен передбачати тісний взаємозв'язок предметного та виховного змісту навчальних матеріалів, володіння яким детермінуватиме студента і як фахівця в обраній галузі, і як всебічно розвинену та сформовану особистість. Реалізація зазначеного взаємозв'язку можлива за умови використання особистісно - орієнтованого підходу до навчання, що ґрунтується на централізації в умовах навчання індивідуальності студента.

Таким чином, метою даної статті є визначити сутність особистісно – орієнтованого підходу та охарактеризувати можливості його реалізації у процесі навчання студентів англomовної лексики. Основними завданнями є прослідкувати зміни в системі організації навчального процесу за особистісно – орієнтованого підходу, проаналізувати основоположні концепції, що розкривають зміст даного підходу, виділити принципи функціонування виховних особистісно – орієнтованих технологій у процесі навчання англomовної лексики, визначити основні пізнавальні стратегії важливі для формування здатності оперувати англomовним лексичним матеріалом.

Сутність особистісно – орієнтованого підходу досліджували науковці Н. Алексєєв, О.Асмолова, І. Бех, В. Давидова, І. Зимня, І. Кон, В. Петровський, А. Плигін, В. Рибалка, В. Сухомлинський, В. Серіков, М. Трошагін, Б. Федоришин, І. Якиманська та ін. Згідно з положеннями вчених даний підхід знаменував трансформацію традиційної знаннево – орієнтованої парадигми вузівської освіти, заданість якої полягає виключно в здобутті знань, у особистісно – орієнтовану парадигму, націлену на розвиток особистості того, хто навчається, під час перетворення ним отриманих знань.

Перенесення студента з периферії навчального процесу в його центр спричинило ряд змін у системі організації навчання, а саме [2, с. 169, 184], [6, с. 19], [1, с. 65]:

- побудову суб'єкт-суб'єктних відносин між студентом і викладачем, що базуються на рівноправності, партнерстві та співпраці;
- вироблення демократичного стилю взаємодії між учасниками навчального процесу, де в якості керувального впливу виступає авторитет викладача, а не диктаторство;
- відсторонення від використання зовнішніх стимулів до навчання (похвали, покарання, заохочення) за рахунок спрямованості навчального процесу на виклик у студентів передусім внутрішньої мотивації та формування у них здатності до рефлексії;
- відношення до кожного студента як до особистості, унікальної та неповторної за своєю природою;
- акцентація уваги на самоцінності та самобутності суб'єкта навчання;
- визнання суб'єктивного досвіду студента джерелом прояву його індивідуальності, активізація суб'єктивного досвіду з метою особистісного розвитку студента;

- наділення суб'єкта навчання правом задавати траєкторію навчально-пізнавальної діяльності.

Такого роду зміни чітко відображають заміщення дидактикоцентричного [6, с. 18] підходу, скерованого виключно на формування у студентів знань, навичок та вмінь, особистісно-орієнтованим підходом, що передбачає синтез навчальної та виховної функції освітньої системи.

Аналіз теоретичних досліджень з проблеми визначення сутності особистісно-орієнтованого підходу дає можливість виокремити в межах даного підходу два шляхи позиціонування того, хто навчається, зокрема як вихованця (І. Бех, В. Сухомлинський) та як носія суб'єктності (Н. Алексеев, Є. Бондаревська, В. Давидова, В. Петровського, А. Плигін, В. Серіков, М. Трошагін, А. Хлинін, І. Якиманська та ін.).

Позицію «вихованця» в рамках даної статті ми висвітлюємо крізь призму концепції особистісно – орієнтованого підходу запропоновану І. Бехом. Вчений виділяє основні принципи функціонування виховних технологій особистісної орієнтації, зокрема: [2, с. 169-174]:

- принцип створення емоціогенних виховних ситуацій, тобто ситуацій, які викликають емоційні переживання та активізують особистісне ставлення студентів;
- принцип особистісного розвиваючого спілкування, що передбачає взаєморозуміння та взаємоповагу між його учасниками;
- принцип використання співпереживання як рушійного психологічного механізму прийняття тих чи інших моральних норм студентами;
- принцип систематичного аналізу студентами власних і чужих вчинків, що інтенсифікує формування моральних утворень.

На основі адаптації наведених принципів функціонування особистісно - орієнтованих виховних технологій та з урахуванням специфіки нашого дослідження ми виділяємо наступні принципи реалізації особистісно - орієнтованих виховних технологій у процесі навчання англійської мовної лексики:

- принцип емоційного засвоєння та використання англійських лексичних одиниць (ЛЮ). Лише те виховне наповнення англійської лексики, що пережите емоційно може бути відтворено студентом у його особистих вчинках;
- принцип дотримання суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем та студентом у процесі здійснення англійського спілкування. Оскільки викладач володіє знаннями щодо відмінностей та особливостей мовленнєвої поведінки носіїв іноземної мови, то англійське спілкування власне на рівні суб'єкт-суб'єктних відносин створить можливість прямого залучення студента до суспільних норм та цінностей країни, мова якої вивчається;
- принцип використання співпереживання під час навчання англійської лексики. Сприйняття та засвоєння англійського лексичного матеріалу за участі психологічного механізму співпереживання стимулює вироблення у суб'єкта моральних властивостей;
- принцип представлення нових англійських ЛЮ в ситуаціях полярних за своїм змістом. Суперечливість, альтернативність навчальних ситуацій спонукає студента до «активної внутрішньої діяльності», тобто до прийняття або відхилення певних понять, що формує його як особистість здатну аналізувати, робити висновки, тощо.

Окрім виховного впливу особистісно - орієнтованого підходу, варто відзначити його самозаглиблювальну дію, що реалізується за рахунок звернення в процесі навчання до суб'єктності студента.

Вчений Н. Алексеев вбачає прояв суб'єктності студента в активності та самостійності, що ініційовані самим студентом, його особистісним бажанням [1, с. 205]. Аналіз праць В. Серікова дає змогу розуміти під суб'єктністю студента реалізацію його особистісних функцій, серед яких основними є функція відповідальності (вибір моральних орієнтирів для наслідування), функція самореалізації (прояв творчості, свободи, індивідуальності, самостійності) та рефлексивні функції [4, с. 25-26]. На думку автора, актуалізація функції відповідальності відбувається за умови контекстуальної суголосності ситуації (задачі) із внутрішнім світом студента, функції самореалізації – за ігрових умов, рефлексивних функцій – в умовах діалогу. Виокремлені три базові технології, зокрема задача, діалог та гра, лягли в основу «технологічного комплексу особистісно-орієнтованого навчання» В. Серікова [4, с. 25].

Наведені твердження дають можливість зробити висновок, що суб'єктність полягає у самотійному, творчому, незалежному вияві свого «я». Для того, щоб презентувати та обґрунтувати власну позицію чи ставлення, студент здійснює «внутрішній пошук», тобто самозаглиблюється. Таким чином, суб'єктність виявляється ще і в процесі самопізнання, рефлексії.

Керуючись положенням І. Якиманської, згідно з яким вираження суб'єктності найбільш чітко проявляється у пізнанні, А. Плигін наголошує на потребі розвитку пізнавальних стратегій, під якими він розуміє сукупність та послідовність конкретних дій. Вартим уваги видається твердження автора про те, що формування тієї чи іншої здатності залежить від розвитку певних стратегій, зокрема здатність оперувати іноземною мовою визначається таким набором стратегій як [3, с. 131]:

- стратегія запам'ятовування іншомовних слів;
- стратегія переведення мисленневих форм у граматичні конструкції;
- стратегія активного слухання;
- стратегія фонетичної імітації;
- стратегія швидкої побудови іншомовних висловлювань та інші.

Отже, ефективність формування певної здатності залежить від розвитку відповідних пізнавальних стратегій. Оскільки формування здатності оперувати англомовною лексикою передбачає перш за все формування лексичних знань та навичок, то вони будуть складати основу при визначенні пізнавальних стратегій, необхідних в контексті нашого дослідження. Традиційно, до основних лексичних знань відносять знання [5, с. 17]:

- звукової та графічної форми слова;
- семантики слова;
- відносної цінності слова, або його здатності мати синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість;
- синтаксичної і лексичної сполучувальної цінності слова;
- правил словотвору;
- основних понять, пов'язаних зі структурою слова: корінь, префікс, суфікс.

У свою чергу серед лексичних навичок загальноприйнято виділяти рецептивні та репродуктивні, де рецептивні навички це навички сприймання, розпізнавання та розуміння ЛО в усному та писемному мовленні, а репродуктивні навички це навички використання ЛО в усному та писемному мовленні [5, с. 16].

Таким чином, на основі наведеної нами класифікації лексичних знань та лексичних навичок ми виділяємо наступні пізнавальні стратегії, вагомі для формування у студента здатності оперувати англомовною лексикою:

- стратегія запам'ятовування семантики англомовних ЛО;
- стратегія запам'ятовування звукової та графічної форми англомовних ЛО;
- стратегія запам'ятовування відносної цінності англомовних ЛО;
- стратегія запам'ятовування правил словотвору;
- стратегія запам'ятовування основних понять, пов'язаних зі структурою англомовних ЛО;
- стратегія здійснення синтаксичного та лексичного сполучення англомовних слів між собою;
- стратегія адаптації значень, звукової форми ЛО під час їх сприйняття на слух;
- стратегія адаптації значень, графічної форми ЛО під час їх зорового сприйняття;
- стратегія включення ЛО в смислові відрізки.

На нашу думку, лише за умов реалізації особистісно – орієнтованого підходу, що спонукає до пред'явлення особистісної позиції студента, стимулює їх до активності, самостійності та творчості, здійснення пізнавальних стратегій в процесі оволодіння англомовною лексикою нестиме особистісно-значущий характер.

Висновок. На основі теоретичних надбань науковців, що займалися проблемою дослідження сутності особистісно-орієнтованого підходу, нами виділено два основних напрями його реалізації, зокрема шляхом здійснення на студента виховного впливу та шляхом активізації його суб'єктності, що може проявлятися у активності, самостійності, пізнанні, виконанні особистісних функцій тощо. Дане розмежування слугує підґрунтям для акцентації

уваги на виховному аспекті особистісного – орієнтованого підходу, зокрема на виведенні принципів функціонування виховних технологій особистісної орієнтації під час навчання англомовної лексики. Окрім того, численні твердження вчених дають підстави визнати суб'єктність студента необхідним елементом процесу особистісного становлення. Керуючись думкою вчених, згідно з якою існує тісний зв'язок між пізнавальними стратегіями та здатністю, визначено набір пізнавальних стратегій, необхідних для формування здатності оперувати англомовними лексичними одиницями. Перспективи подальшого дослідження полягають у практичній розробці методології навчання англомовної лексики.

Література:

1. **Алексеев Н.А.** Личностно-ориентированное обучение: вопросы теории и практики. Монография / Н.А. Алексеев – Тюмень: Изд-во Тюменского государственного университета, 1996. – 216 с.
2. **Бех І.Д.** Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання / І. Д. Бех– К.: Либідь, 2003. – 280 с.
3. **Плигин А. А.** Личностно-ориентированное образование: история и практика. Монография / А. А. Плигин– М.: «КСП+», 2003. – 432 с.
4. **Сериков В.В.** Личностно-ориентированное образование: поиск новой парадигмы. Монография / В.В. Сериков. – М., 1998. – 199 с.
5. **Смолина С.В.** Методика формування іншомовної лексичної компетенції / С. В. Смолина // Іноземні мови : Науково-методичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 16-23.
6. **Трошагин М. И.** Личностно - ориентированный подход в обучении и проблемы его реализации / М. И. Трошагин – СПб.: Пос. Высокоключевой, 2005. – 43 с.

В. Г. Терещук

РЕАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТНО - ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИКИ

В статье исследованы основные изменения в организации процесса обучения в условиях централизации личности студента, охарактеризованы основные концепции понимания сущности личностно – ориентированного подхода, на основе которых выделены принципы функционирования воспитательных личностно – ориентированных технологий в процессе обучения англоязычной лексике, определены познавательные принципы, необходимые для формирования способности оперировать англоязычными лексическими единицами. Обоснована целесообразность активизации субъектности студента как источника личностного развития.

Ключевые слова: личность, личностно – ориентированный подход, субъектность, познавательная стратегия, обучения англоязычной лексике.

V. G. Tereshchuk

REALIZATION OF LEARNER-CENTERED APPROACH IN THE PROCESS OF ENGLISH VOCABULARY LEARNING

In the article the main changes in the learning process organization are examined, basic conceptions of learner-centered approach comprehension are defined, which provide a foundation for principles that make functioning of educative learner-centered technologies in English vocabulary learning available, cognitive strategies necessary for English vocabulary handling are distinguished. Expediency of subjectivity activation that functions as a source of personal development is reasoned.

Keywords: personality, learner-centered approach, subjectivity, cognitive strategy, English vocabulary learning.

